

שלושת השבועות – עת לרנאנסס לאומי
שיעורו של ר' יצחק עתשלום
ר' מ. נבון

משנה מסכת תענית פרק ד משנה ו

חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין בשמחה:

~ בשבעה עשר בתמוז: ברית סיני ~

(1) נשתברו הלוחות

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כו עמוד ב

שיר השירים (ג:יא) "צִיִּינָה וְרֵאֵינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לֹא אָמוּ בְיָוִם חֲתָנָתוֹ וּבְיָוִם שְׁמֵחַת לְבוֹ.", ביום חתנתו - זה מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.

תורה תמימה הערות שיר השירים פרק ג הערה פה

ציור להקשר שנתקשר הקב"ה כביכול עם ישראל ע"י נתינת התורה, ...:

פנים יפות שמות פרק לד

"אשר שברת" (שמות לב:א) אחז"ל [שבת פז א] "יישר כחך ששברת" שדונם כפנויה שזנתה...

(2) ובטל התמיד

במדבר פרק כח פסוק ו

עלת תמיד העֲשִׂיָה בְּהַר סִינִי לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לִיקְנֹק:

רש"י במדבר פרק כח פסוק ו

(ו) העשיה בהר סיני - כאותן שנעשו בימי המלואים. דבר אחר העשויה בהר סיני, הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני אותה שנתקרבה לפני מתן תורה ...:

שמות פרק כד

(ה) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליקנֹק פרים: (ו) ויקח משה חצי הדם וישם באגלות וחצי הדם זרק על המזבח: (ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יקנֹק נעשה ונשמע: (ח) ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר פרת יקנֹק עמכם על כל הדברים האלה:

(3) והובקעה העיר

איכה רבה (בובר) פתיחתא ב

רבי אבא בר כהנא פתח. מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר (ירמ' ט יא). תני ר' שמעון בן יוחאי אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים, שנאמר על מה אבדה הארץ וגוי (ירמ' שם ט, י"א/א), [מה כתיב בתריה], על עזבם את תורתך (שם שם /ירמיהו ט"ו יב). רבי הוה משלח לר' אסי ולר' אמי דיפקו (ויתקנו) [ויבדקו] קרייתא דארעא דישראל, והוון עלין לקרייתא ואמרין להון איתנו לן נטורי קרתא, והוון מיייתי להון ריש מטרתא וסנטרא, והוון אמרין להון "אלין נטורי קרתא? אלין חרובי קרתא!" אמרו להון "ומאן אינון נטורי קרתא?" א"ל "אלו סופרים ומשנים שהם הוגים ומשנים ומשמרין את התורה ביום ובלילה, על שם שנאמר 'והגית בו יומם ולילה' (יהושע א ח), וכן הוא אומר אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר (תהלים קכו א).

(4) ושרף אפוסטמוס את התורה

שמות יט: יח: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו פעשן הכבשן ויחרד כל החר מאד:

דברים ז: יא: ותקרבון ותעמדון תחת החר והחר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל:

(5) והעמיד צלם בהיכל

שמות פרק לב

(ח) סרו מהר מן הדבך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וישאל אשר העלון מארץ מצרים:

~ בתשעה באב: ברית ציון ~

(1) נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ

סוטה לה.

+במדבר יד+ ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו - אמר רבה אמר רבי יוחנן : אותו היום [ערב] תשעה באב היה, אמר הקב"ה : הן בכו בכיה של חנם, ואני אקבע להם בכיה לדורות.

תהלים פרק קו

(כד) וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו : (כה) וינגנו באהליהם לא שמעו בקול יקוק :

(2-3) וחרב הבית בראשונה ובשניה

שמות פרק יט (ו) - ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ...

R. Eliezer Berkovitz, God, Man and History, p.140

This kingdom of priests is not a society in which a priestly caste rules over an unpriestly populace in the name of some god. A holy nation is a realm in which all are priests. But where all are priests, all are servants – and God alone rules. A “kingdom of priests and a holy nation” is thus not a theocracy, but a God-centered republic.

ישעיהו פרק ב

(א) הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם : (ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יקוק בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים : (ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יקוק אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יקוק מירושלם : (ד) וישפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וחריתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה : פ

(4) ונלכדה ביתר

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד א

+איכה ב'+ גדע בחרי אף כל קרן ישראל - א"ר זירא א"ר אבהו א"ר יוחנן : אלו שמונים [אלף] קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה, והרגו בה אנשים ונשים וטף, עד שהלך דמן ונפל לים הגדול ; שמא תאמר קרובה היתה, רחוקה היתה מיל. תניא, רבי אליעזר הגדול אומר : שני נחלים יש בבקעת ידים, אחד מושך אילך ואחד מושך אילך, ושיערו חכמים : שני חלקים מים ואחד דם. במתניתא תנא : שבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מדמן של ישראל בלא זבל.

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מתחמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס. +/השגת הראב"ד/ אל יעלה על דעתך וכו', א"א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו. +

(5) ונחרשה העיר

מיכה פרק ג

(ט) שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו : (י) בנה ציון בדרמים וירושלם בעולה : (יא) ראשיה בשחד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכתף יקסמו ועל יקוק ישענו לאמר הלוא יקוק בקרבנו לא תבוא עלינו רעה : (יב) לכו בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהיה והר הבית לבמות יער : פ

~ סיום ~

R. Eliezer Berkovitz, Essential Essays, p.166

The most sympathetic understanding of the Zionist movement cannot deceive us into overlooking the fact that, as yet, we have been completely unsuccessful in regenerating historic Judaism. And it is from this perspective that the Jewish national renaissance should be examined... this Jewish renaissance is just assimilation on a national scale.

זכריה פרק ח פסוק יט

כה אמר יקוק צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו : פ

משנה ברורה סימן תקמט ס"ק א

(א) חייבים להתענות וכו' - והוא מדברי הנביאים כדכתיב בקרא (זכריה ח) צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' ואחז"ל צום הרביעי זה י"ז בתמוז שהוא בחדש רביעי למנין החדשים וצום החמישי זה ט' באב שהוא בחדש החמישי וצום השביעי זה צום גדלי' שהוא בחדש השביעי וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחדש העשירי. וכל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם [א] כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב כמו שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו' [ב] ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמש"כ באנשי נינוה וירא ד' את מעשיהם ואמרו חז"ל את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה [ג] לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטיול ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם וכמו שכתבנו למעלה :

EXAMPLE of "contrast" lists

משנה מסכת אבות פרק ה

משנה יט

[יז] כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר (משלי ח') להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר (תהלים נ"ה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

EXAMPLE of "supportive" lists

משנה מסכת אבות פרק ה

משנה ד

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר שנאמר (במדבר י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי :

For #4 in 17th list**דברים פרק יא פסוק יג**

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ מִן הַשָּׁמַיִם אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת יְקֹנֶךָ אֶלְהִיְכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם :

רש"י דברים פרק יא פסוק יג

מצוה אתכם היום - שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום :